

ANALÝZA MOŽNOSTI PŘEDDŮCHODŮ V ČESKÉ REPUBLICCE OD ROKU 2013

Martina Miskolczi – Jitka Langhamrová – Tomáš Fiala

Abstrakt

Institut předdůchodů je nová možnost, využitelná od roku 2013. Její podstatou je odchod do takové formy předčasného důchodu, kdy osoba čerpá své prostředky, naspořené do třetího, dobrovolného pilíře penzijního spoření. Výhodou je, že následný řádný starobní důchod zůstává nekrácen. Předdůchod lze čerpat nejdéle pět let, nejméně tři roky a nelze ho přerušit. Při spoření se do třetího pilíře započítává i příspěvek státu, výnos a příspěvky zaměstnavatele, pokud zaměstnavatel přispívá. Počet osob, které by (teoreticky) mohly využívat předdůchod, se během následujících padesáti let mění: nejvíce osob je potenciálně ve věku předdůchodu v roce 2040, kdy se jedná o 903 tisíc osob pro pětiletý předdůchod. Jsou to osoby narozené v letech 1975-1980. V následujících letech počet potenciálních předdůchodců klesá.

Klíčová slova: předdůchod, stárnutí populace, populační projekce

JEL Code: J14, J18; J21, J22; J26

Úvod

Institut předdůchodů bude v České republice platit od ledna 2013, spolu s dalšími změnami v penzijním systému byly v České republice schváleny s účinností od 1. ledna 2013. Pravidla pro využití předdůchodu definují, že využívat tuto možnost lze nejdříve pět let před řádným důchodem a že daná osoba musí mít ve třetím pilíři našetřeno dostatek peněz, ze kterých bude předdůchod vyplácen. Trvání předdůchodu je minimálně tři roky. Rozhodnutí odejít do předdůchodu bude nevratné. Na rozdíl od stávající možnosti odchodu do předčasného důchodu neklesne následná starobní penze.

1 Popis předdůchodu

Možnost zavést tzv. předdůchody vznikla na základě diskuze při prodlužování věku odchodu do důchodu. Lze očekávat, že osoby ve starším věku, stále ekonomicky aktivní, budou mít

problém najít vhodnou práci, že je zaměstnavatelé nebudou chtít zaměstnávat. Reakcí na tuto hrozbu, kdy porostou počty osob v ekonomicky aktivním věku závislých na dávkách státu (podpora v nezaměstnanosti, sociální dávky), je kromě předdůchodů také například ‚age management‘, kdy se pracuje především se zaměstnavateli na jedné straně, a podporuje se zvyšování kvalifikace zaměstnanců ve vyšším věku na straně druhé.

Čerpání předdůchodu není omezeno pohlavím, profesí, vzděláním, či jinak. Pouze z pohledu věku je možno o předdůchod zažádat nejdříve pět let před nárokem na řádný starobní důchod; vyplácen bude nejdéle pět let, nejméně tři roky.

Z ekonomického hlediska se jedná o výplatu naspořených peněz dané osoby do třetího pilíře. Z těchto dobrovolně naspořených peněz bude dávka předdůchodu vyplácena pravidelně každý měsíc, přičemž nebude možné výplatu předdůchodu přerušit ani pozastavit. Tedy ani v případě, že se žadatel změnil některé podmínky, například najde práci, nemůže vyplácení předdůchodu zastavit.

Povinně musí být potřebná částka naspořena v okamžiku žádosti, přičemž podmínkou je předchozí doba spoření minimálně pět let. Žadatel může potřebnou částku dosáhnout buď postupným spořením (v rámci třetího pilíře penzijního spoření) nebo spořením a jednorázovým převodem z jiných účtů.

Minimální výše předdůchodu je nastavena na 30 % průměrné měsíční mzdy, což v současnosti odpovídá 7 350 Kč při průměrné mzdě 24 500 Kč. Na takový důchod vyplácený například po dobu tří let (nejkratší možnou dobu vyplácení), bude osoba potřebovat 265 tisíc Kč na svém účtu ve třetím pilíři. Občan po dobu předdůchodu čerpá kromě samotného předdůchodu dočasně sníženou státní penzi.

1.1 Výhody pro zaměstnance

Občané mohou využít daňového zvýhodnění (vklady budou osvobozeny od daně z příjmu). Žadatelé budou moci využít i jiné úspory: za občany v předdůchodu (předdůchodce) bude stát odvádět zdravotní pojištění. Prostředky z penzijního spoření, které pojištěnec nevyčerpá na předdůchod, přitom může dále čerpat „na přilepšenou“ ke státnímu důchodu.

Státní zvýhodnění spočívá v tom, že předdůchodcům nebude krácen následný starobní důchod, jako je tomu nyní u předčasných důchodů (doba pobírání předdůchodu, kdy člověk nemá žádné pracovní příjmy, se nezahrne do doby rozhodné pro výpočet průměrného měsíčního výdělku při výpočtu výše starobního důchodu, neovlivní tedy výši tzv. osobního vyměřovacího základu pro výpočet důchodu). V porovnání s předčasným důchodem tedy

bude následná starobní penze lidí, kteří využijí možnost předdůchodu, podle propočtů Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (MPSV ČR) vyšší zhruba o 2,5 až 3 tisíce Kč. Vznik institutu předdůchodů zároveň nijak neomezí možnost odejít také do předčasného důchodu tak, jak je to možné doposud.

Faktický dopad do výše starobního důchodu

Výše starobního důchodu však bude fakticky při jeho propočtu ovlivněna v neprospěch předdůchodce. Velmi důležitým faktorem pro výpočet výše starobního důchodu je totiž kromě výše výdělků za sledované období také pojistná doba, tedy doba, po kterou člověk pracoval a platil důchodové pojištění. Za každý rok této doby se procentní výměra starobního důchodu z výpočtového základu zvyšuje o 1,5 %. Pro osobu, která využívala předdůchod po dobu 3 – 5 let se tak snižuje výpočtový základ o 4,5 – 7,5 procentního bodu, za předpokladu, že by tato osoba místo předdůchodu pracovala.

Protože však institut předdůchodu zřejmě využijí osoby, které o zaměstnání přijdou a budou předpokládat, že další zaměstnání nezískají, výše jejich starobního důchodu se nesníží. Navíc je předdůchod lepší variantou, než kdyby člověk bez práce odešel do předčasného důchodu, který je trvale krácený.

1.2 Výhody pro zaměstnavatele

Zaměstnavatelé budou v systému předdůchodů motivováni k příspěvkům svým zaměstnancům, protože jejich příspěvek do třetího pilíře penzijního spoření bude osvobozen od daně z příjmu, a to do výše 30 tisíc Kč ročně na jednoho zaměstnance (tj. 2 500 Kč měsíčně), zatímco hranice v roce 2012 je nastavena na 24 tisíc Kč ročně.

1.3 Tři pilíře penzijního spoření

Od roku 2013 bude občan spořit ve třech pilířích: povinném průběžném dobrovolném kapitálovém a ve stávajícím režimu dobrovolného připojištění.

Do prvního, průběžného pilíře odvádějí občané státu příspěvky povinně. V současné době sem jde 28 % z vyměřovacího základu mzdy, pokud občan vstoupí do druhého pilíře, bude to 25 % a 3 % se přesunou do pilíře druhého. Stát z těchto prostředků financuje na principu solidarity a průběžnosti důchod pro všechny občany ČR.

Druhý, kapitálový pilíř představuje individuální účty, vedené u penzijních fondů. Je to možnost dobrovolná, avšak po vstupu do tohoto pilíře z něj už nelze vystoupit, bude možné

jen měnit penzijní fond. Pro vstup do druhého pilíře je nutné se rozhodnout do 35ti let věku, lidé nad 35 let se musí rozhodnout již během roku 2012. Dále je zde možné volit investiční strategii, tedy míru rizika, kterou je občan ochoten podstoupit, a způsob čerpání: zda chce čerpat doživotní starobní důchod s možností sjednání výplaty pozůstalostního důchodu na tři roky, nebo starobní důchod na minimálně dvacet let. Naspořené prostředky se v případě smrti střadatele stanou součástí dědického řízení. Výše příspěvku do druhého pilíře bude 3 % vyměřovacího základu mzdy a další 2 % ze základu pro výpočet odvodu na sociální pojištění, celkem tedy 5 % z vyměřovacího základu mzdy.

Třetím pilířem se rozumí doplňkové penzijní spoření z vlastních prostředků, tedy dobrovolné spoření, s možným příspěvkem státu. V České republice vzniká třetí pilíř z dosavadního dobrovolného penzijního připojištění se státním příspěvkem a daňovým zvýhodněním, existující smlouvy platí dále. Výše příspěvku je dobrovolná. Celkové prostředky se skládají z příspěvků střadatele, případného příspěvku zaměstnavatele, příspěvku státu a výnosů ze spoření.

1.4 Předčasný důchod

Předčasné důchody lze využít v závislosti na roku narození o pět let nebo o tři roky či dříve před řádným odchodem do starobního důchodu. Výše starobní penze je však trvale krácena, a to o 0,9 až 14,7 %. Například při odchodu do předčasného důchodu tři roky před dosažením důchodového věku to znamená trvalé snížení výše řádné doživotní starobní penze o zhruba 1 800 Kč.

2 Počet osob využívajících předdůchody

Obecně je tato možnost vítaná jako další nástroj, který osobám ve věku blížícím se k odchodu do důchodu rozšiřuje flexibilitu financování a snižuje závislost na státu. Také se očekává, že zaměstnavatelé budou motivováni přispívat svým zaměstnancům do třetího pilíře penzijního spoření.

Odborníci očekávají, že možnost předdůchodů využije jen málo osob. "Předpokládám, že ten malý počet lidí, kteří si to zvolí, budou mít dostatečně vážné důvody, aby na toto omezení přistoupili," podotkl ekonom CERGE-EI Daniel Münich. Tento předpoklad počátečního malého zájmu potvrzuje i MPSV ČR, podle kterého má potřebnou sumu naspořenou v penzijních fondech jen zhruba 40 až 50 tisíc lidí. Přitom počet osob zahrnutých ve třetím pilíři činí 4,7 milionu.

2.1 Potenciální počet žadatelů o předdůchod

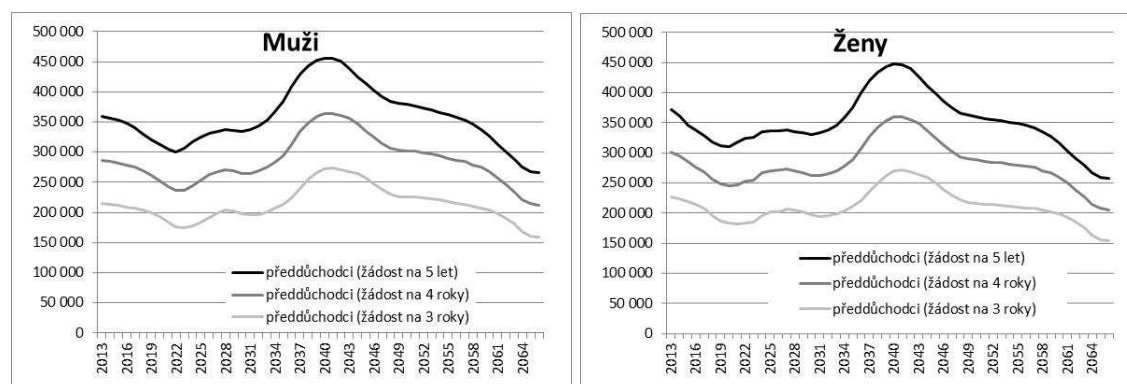
V České republice se věk odchodu do řádného starobního důchodu postupně zvyšuje, rychleji pro ženy než pro muže a různě rychle pro ženy s rozlišením počtu vychovaných dětí, s tím, že v roce 2041 dojde ke sjednocení tohoto věku pro všechny osoby bez rozdílu pohlaví a počtu vychovaných dětí a další posun věku odchodu do důchodu bude již pro muže i ženy stejně rychlý. Pro muže a ženy se dvěma vychovanými dětmi dojde ke sjednocení již například v roce 2031, kdy se bude odcházet do důchodu v 65 letech a 2 měsících, což se bude týkat osob narozených v roce 1966.

Tab. 1: Příklad prodlužujícího se věku odchodu do řádného starobního důchodu

Rok narození	Muži	Ženy bezdětné	Ženy s jedním dítětem	Ženy se dvěma dětmi
1950	62 let a 6 měsíců	61 let	59 let a 8 měsíců	58 let a 4 měsíce
1955	63 let a 4 měsíců	62 let a 8 měsíců	61 let a 4 měsíce	60 let
1960	64 let a 2 měsíců	64 let a 2 měsíce	63 let a 8 měsíců	62 let a 2 měsíce
1965	65 let	65 let	65 let	64 let a 8 měsíců
1970	65 let a 10 měsíců	65 let a 10 měsíců	65 let a 10 měsíců	65 let a 10 měsíců
1975	66 let a 8 měsíců	66 let a 8 měsíců	66 let a 8 měsíců	66 let a 8 měsíců
1980	67 let a 6 měsíců	67 let a 6 měsíců	67 let a 6 měsíců	67 let a 6 měsíců
1985	68 let a 4 měsíce	68 let a 4 měsíce	68 let a 4 měsíce	68 let a 4 měsíce
1990	69 let a 2 měsíce	69 let a 2 měsíce	69 let a 2 měsíce	69 let a 2 měsíce

Zdroj: MPSV ČR, vlastní výpočet

Na základě projekce Českého statistického úřadu (střední varianta) a na základě propočtu zvyšujícího se věku odchodu do řádného starobního důchodu se počet osob ve věku, kdy mohou žádat o předdůchod, vyvíjí následovně:

Graf 1: Počet mužů a žen ve věku, kdy mohou žádat o předdůchod

Zdroj: vlastní výpočet; u žen předpoklad 2 vychované děti

Tab. 2: Počet osob ve věku, kdy mohou využívat předdůchod

	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060	2065	2066
MUŽI												
předdůchodci (žádost na 5 let)	352 820	311 934	325 127	335 097	384 109	456 197	413 393	378 820	361 632	326 566	268 021	266 254
předdůchodci (žádost na 4 roky)	282 094	251 413	254 127	264 173	294 144	364 496	335 028	302 469	289 330	267 846	214 472	211 827
předdůchodci (žádost na 3 roky)	210 987	192 352	183 277	197 507	213 433	272 363	256 565	225 827	217 880	204 192	160 713	158 615
ŽENY												
předdůchodci (žádost na 5 let)	346 075	310 440	337 395	330 709	375 554	447 782	398 878	359 963	348 596	316 015	259 049	257 205
předdůchodci (žádost na 4 roky)	285 475	245 967	270 642	262 475	289 186	359 241	324 608	288 685	279 230	260 058	207 566	205 529
předdůchodci (žádost na 3 roky)	219 245	184 065	201 489	197 435	210 881	269 533	250 058	216 303	210 238	198 767	156 004	154 164
MUŽI+ŽENY												
předdůchodci (žádost na 5 let)	698 895	622 374	662 522	665 806	759 663	903 979	812 271	738 783	710 228	642 581	527 070	523 459
předdůchodci (žádost na 4 roky)	567 569	497 380	524 769	526 648	583 330	723 737	659 635	591 154	568 560	527 905	422 038	417 356
předdůchodci (žádost na 3 roky)	430 232	376 417	384 766	394 942	424 314	541 896	506 623	442 130	428 119	402 958	316 717	312 779

Zdroj: vlastní výpočet

Předpoklad: prodlužující se věk odchodu do důchodu, ženy 2 vychované děti

Počty mužů a žen, kteří by teoreticky mohli pobírat předdůchod, dosahuje počtů zhruba mezi 523 a 904 tisíci osob pro pětiletý předdůchod; 417 a 724 tisíci pro čtyřletý předdůchod či 313 až 545 tisíci pro tříletý předdůchod. Jedná se o počet všech osob (muži + ženy) osob v populaci, kteří dosáhnou daného věku. Při výpočtu nebyla uvažována možnost invalidity nebo předčasného důchodu.

Maxima tyto počty dosahují v letech 2040 – 2041, a to z toho důvodu, že v předdůchodovém věku jsou nejsilnější ročníky v poválečné historii České republiky, a sice osoby narozené v letech 1975 – 1980. V následujících letech dochází k poklesu počtu osob.

Ve skutečnosti lze očekávat, že počet předdůchodců se bude postupně zvyšovat s tím, jak lidé uznají výhodnost takového nástroje a záměrně si budou spořit ve třetím pilíři penzijního spoření, ideálně s příspěvím zaměstnavatelů. Dále lze očekávat, že část osob, které by volily předčasný důchod, se přikloní k předdůchodu, avšak pouze ti, kteří našetří potřebnou sumu ve třetím pilíři.

Následující tabulka ukazuje vývoj počtu přiznaných předčasných důchodů, jejichž počet roste. To je způsobeno rostoucím tlakem na trhu práce ve spojitosti s ekonomickou krizí. Roste nezaměstnanost, která se projevuje velmi silně u starších osob stále ekonomicky aktivních, jejichž počet navíc roste kvůli prodlužujícímu se odchodu do důchodu.

Tab. 3: Počty žadatelů o předčasně penze

Rok	Předčasné starobní důchody	Počty starobních důchodů celkem	Podíl předčasných starobních důchodů
2007	34 169	119 308	28,6%
2008	37 807	129 062	29,3%
2009	52 967	141 774	37,4%
2010	34 342	122 568	28,0%
2011	86 146	168 611	51,1%

Zdroj: MPSV ČR

Závěr

Na základě projekce počtu obyvatelstva ČR Českého statistického úřadu z roku 2009 byly předpovězeny počty osob, které z hlediska věku spadají do možnosti zvolit si tzv. předdůchod. Tento propočten byl připraven také v souladu s postupně rostoucím věkem odchodu do řádného starobního důchodu.

Vývoj počtu potenciálních předdůchodců se snižuje do roku 2020, poté roste a dosahuje vrcholu v roce 2040. Poté celkový počet osob – potenciálních předdůchodců – klesá.

Poznámka

Zpracováno za podpory výzkumného projektu F4/29/2011 Analýza stárnutí obyvatelstva a dopad na trh práce a ekonomickou aktivitu, financovaného VŠE v Praze.

Literatura

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, Důchodová reforma
Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Data sources:

Český statistický úřad, 2009. Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2065
<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/4020-09>

Kontakty

Martina Miskolczi
katedra demografie Fakulty informatiky a statistiky VŠE Praha
martina.miskolczi@vse.cz

Jitka Langhamrová
katedra demografie Fakulty informatiky a statistiky VŠE Praha
langhamj@vse.cz

Tomáš Fiala
katedra demografie Fakulty informatiky a statistiky VŠE Praha
fiala@vse.cz